

Şahnaz ABDULLAYEVA

**AZƏRBAYCANIN BEYNƏLXALQ İNFORMASIYA
MÜBADİLƏSİ PROSESİNDƏ İŞTİRAKI DÖVLƏTİN
XARİCİ SİYASƏTİNİN ELEMENTİ KİMİ**

Ключевые слова: информация, обмен информацией, средства массовой информации, внешняя политика, информационное общество

Key words: information, information exchange, mass media, , foreign policy, information society

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается участие Азербайджана в международном информационном процессе как элемент его внешней политики. В целом информационная политика в обществе является одним из важных элементов государственной политики как инструмента, который регулирует все компоненты общественно-политической системы, в частности правительства, гражданского общества и средств массовой информации. Успешное внедрение информационной политики обусловлено уровнем компетентности политической культуры и политического сознания общества.

По этой причине управление геополитическими процессами в мире с начала XXI века, регулирование международных отношений и т. Д. в дополнение к проблемам, участие государств в информационной политике и международном обмене информацией также имеет большое значение.

SUMMARY

The article considers Azerbaijan's participation in the international information process as an element of its foreign policy. In general, the information policy in the society is one of the important elements of the state policy as an instrument that regulates all components of the socio-political system, in particular the government, civil society and the media. The successful implementation of the information policy is conditioned by the level of competence of the political culture and political consciousness of the society.

For this reason, the management of geopolitical processes in the world since the beginning of the 21st century, the regulation of international relations, etc., in addition to problems, the participation of states in the information policy and the international exchange of information is also of great importance.

Sürətlə qloballaşan müasir dünyanın beynəlxalq münasibətlər sistemində informasiya inkişafın hərəkətverici qüvvəsinə çevrilmişdir. Yeni dünya nizamında mass-medianı araşdıran tədqiqatlarda belə bir fikrə tez-tez rast gəlmək olur ki, hazırda dünyanın güc mərkəzlərinin siyasətinin məhz informasiya formalaşdırır. Beynəlxalq arenada dövlətin yeri və nüfuzu, onun siyasi çəkisi yürütdüyü xarici siyasətlə müəyyənləşir. Dövlətin xarici siyasəti digər dövlətlərin davranışına təsir göstərmək və ya öz davranışını beynəlxalq mühitə uyğunlaşdırmaq üçün həyata keçirdiyi fəaliyyətlər sistemidir. Bəzən isə xarici siyasəti dövlətin daxili siyasətinin davamı, xarici uzantısı hesab edirlər. Hər bir dövlətin uğurlu xarici siyasəti onun xarici siyasət resurslarından əsaslı dərəcədə asılıdır. Xarici siyasət resursları

anlayışına dövlətin maddi və mənəvi həyatının bütöv varlığı daxildir və dövlət beynəlxalq münasibətlər sistemində bu resurslara arxalanaaraq öz xarici siyasətinin yürüdür, məqsədyönlü fəaliyyət həyata keçirir. Bu resurslardan biri və ən vacibi informasiya resurslarıdır. Dövlətin informasiya resurları dedikdə global informasiya məkanında iştirak və ona təsir etmə, dünya informasiya axınıni yönəltmək imkanları, müstəqil informasiya resurlarına malik olmaq və nəticədə beynəlxalq informasiya mübadiləsi prosesində çıxış etmək nəzərdə tutulur. Bunun üçün isə dövlətin uğurlu informasiya siyasəti işlənilib hazırlanmalıdır. Dövlətin informasiya siyasəti şəxsiyyətin, cəmiyyətin, və dövlətin balanslaşdırılmış maraqlarının məcmusunu müəyyənləşdirən informasiya sferasında milli maraqların müdafiəsini təmin etmək məqsədilə həyata keçirilir. Ümumilikdə götürdükdə cəmiyyətdə informasiya siyasəti dövlət siyasətinin vacib elementlərindən biri olaraq ictimai-siyasi sistemin bütün komponentlərini, xüsusən də dövlət, vətəndaş cəmiyyəti və mətbuatın qarşılıqlı münasibətlərini tənzimləyən bir vasitədir. Informasiya siyasətinin uğurla reallaşdırılması cəmiyyətin siyasi mədəniyyətinin və siyasi şüurunun yetkinlik səviyyəsi ilə şərtlənir.

Məhz bu səbəbdən də XXI əsrin əvvəllərindən dünyada cərəyan edən geosiyasi proseslərin idarə edilməsi, beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsi və s. problemlərlə yanaşı dövlətlərin informasiya siyasəti və beynəlxalq informasiya mübadiləsi prosesində iştirakı da önəmli əhəmiyyət kəsb edir.

Dövlətin informasiya siyasəti isə siyasətin xüsusi bir növüdür. Onun başlıca məqsədi vahid informasiya məkanı yaratmaq, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının inkişafına təkan vermək, informasiyalaşmaya, informasiya cəmiyyətinin təşəkkülünə diqqət yetirməkdir. Rus tədqiqatçısı Y.V.Tavokinin fikrincə, “dövlətin informasiya siyasəti dövlət strukturlarının məqsədyönlü fəaliyyətinin işlənilib hazırlanması, informasiya siyasətinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi meyarı, ideoloji doktrinaların qəbul edilməsi, dövlət daxilində və dövlətdən kənarında baş vermiş ictimai əhəmiyyətli

hadisələr haqqında məlumatların istehsalı, toplanması, saxlanması, adı çəkilən məlumatların ideoloji qaydalara uyğunlaşdırılması, nizamlanması, şərhı, onların dövlət kütləvi kommunikasiya kanalları vasitəsilə yayılması və tirajlanmasının qaydaya salınması, qeyri-dövlət kütləvi kommunikasiya və dövlət strukturlarının mətbuat xidmətlərinin əlaqələndirilməsinin, informasiya sferasında çalışan kadrların məqsədyönlü hazırlığı və yenidən hazırlanmasının təmin olunmasından ibarət fəaliyyət sahəsidir”(8.). XXI əsrdə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) sürətli inkişafı ilə əlaqədar olaraq cəmiyyətin informasiyalaşdırılması, beynəlxalq informasiya mübadiləsində iştirakı, informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması da dövlətin vəzifələri sırasına daxil olur və bu da öz növbəsində müasir cəmiyyətdə dövlətin informasiya siyasətinə xüsusi önəm verməsinə gətirib çıxarır.

Azərbaycanda dövlət informasiya siyasəti uzun tarixi təkamül prosesi keçmiş, dövlət müstəqilliyimizin bərpasından sonra bu tarixi təməl üzərində inkişaf edərək yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Müstəqilliyə nail olduqdan sonra Azərbaycanın vahid informasiya siyasətinin formalaşdırılması, milli informasiya mühitinin yaradılması, qorunması və idarə edilməsi qarşıda duran, həllini gözləyən əsas məsələlərdən biri və ən önəmlisi olmuşdur. Çünki müstəqilliyimizin ilk illəri qanlı-qadalı olmuş, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi bir milyondan artıq vətəndaşımızın öz ata-baba yurdlarından didərgin düşməsinə, iyirmi faizdən artıq torpağımızın işğal altına düşməsi ilə tariximizin qan yaddaşına yazılmışdır. Bunlar azmış kimi bəzi xarici qüvvələrin sistemli şəkildə həyata keçirdikləri informasiya müdaxiləsi, ideoloji təbliğat fəaliyyəti antimilli və antidövlət meyli formalaşdırmış, dövlətin əsaslarına, vətəndaş həmrəyliyinə təhlükə yaratmışdır. Həmin dövrdə Azərbaycanın daxili informasiya sistemləri, o cümlədən informasiya yaratma, ötürmə vasitələri ya iflic olmuş ya da bütövlüklə xarici ölkələrin nəzarəti altına keçmişdi. Bir sözlə informasiya siyasətindəki boşluq özünü açıq-aydın biruzə verirdi.

1993-cü il 15 iyun tarixində Ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonrakı dövrdə isə Azərbaycan mətbuatında yeni mərhələ başlandı. Dövlətin informasiya siyasətinin əsas vəzifələri, istiqamətləri, prioritetləri və resursları müəyyən edildi, nəzəri və praktiki əsasları yaradıldı, sonrakı dövrdə müxtəlif inkişaf mərhələlərindən keçərək təkmilləşdirildi və dövlət həyatının bütün sahələrində tətbiq olunmağa başlandı. Demokratik dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunun əsas tələbi kimi söz və məlumat azadlığının təminatı, demokratik və siyasi plüralistik kütləvi informasiya vasitələrinin (KİV) yaradılması, iqtisadi və siyasi müstəqilliyinin təmin edilməsi, beynəlxalq rəqabətə davamlılığının artırılması, informasiya fəaliyyətinin hüquqi-normativ əsaslarının yenidən qurulması və s. bu siyasətin əsas prioritetlərinə çevrildi. Azərbaycan hakimiyyəti bu istiqamətdə bir çox beynəlxalq təşkilatlarla və inkişaf etmiş demokratik ölkələrlə əməkdaşlıq edərək respublikada azad informasiya mühiti formalaşdırdı. Bu dövrdən etibarən respublikada mətbuat orqanlarının azad fəaliyyəti və inkişafı yolunda süni maneələrin aradan qaldırılması, qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki təchizatının yaxşılaşdırılması sahələrində ardıcıl tədbirlərin həyata keçirilməsinə başlandı. Vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunu özünün inkişaf modeli seçən Azərbaycan Respublikası insan hüquqları, söz və mətbuat azadlığının təmini edilməsi ilə bağlı beynəlxalq konvensiyalara, sazişlərə qoşuldu. Demokratik inkişaf yolu seçən Azərbaycan mətbuatın KİV-in dövlət və cəmiyyət həyatındakı roluna xüsusi önəm verir, onun müstəqilləşməsi və problemlərinin həlli yolunda mühüm addımlar atırdı. Çünki, respublikamızın dünya informasiya məkanına daxil olması və informasiyalı cəmiyyətə keçidi şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin informasiyaya olan tələbatının daha dolğun ödənilməsinə ehtiyac yaradırdı. Bunun üçün isə KİV-in fəaliyyətinin təkmilləşməsi və müasir dövrə uyğunlaşması tələb olunurdu. Bütün bunları hiss edən ölkə rəhbərliyi kütləvi informasiya vasitələri ilə dövlət qurumları arasında səmərəli əməkdaşlıq münasi-

bətlərinin inkişaf etdirilməsi, jurnalistlərin peşəkarlığının artırılması və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu prosesində onların rolunun gücləndirilməsi məqsədilə bir sıra tədbirlər həyata keçirdi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin mətbuat sahəsindəki mütərəqqi siyasətini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev respublikada kütləvi informasiya vasitələrinin sərbəst fəaliyyətinin, jurnalistlərin öz iradələrini azad şəkildə ifadə etməsinə bütün imkanların yaradılmasının tərəfdarı kimi çıxış edir. O, milli KİV-in qabaqcıl dövlətlərin mütərəqqi ənənələrinə əsaslanmaqla, eyni zamanda xalqın tarixi-milli xüsusiyyətlərini qorumaqla inkişaf etməsini vacib sayır. Ölkəmizin iqtisadi imkanlarının artdığı, demokratikləşmə prosesinin keyfiyyətə yeni bir mərhələyə qədəm qoyduğu bir şəraitdə dövlətimizin informasiya siyasəti də modernləşir. Azərbaycanda informasiya siyasətinin müasir mənzərəsi onun aşağıdakı vəzifələrinin müəyyənləşdirir:

- Informasiya-telekommunikasiya infrastrukturunun modernləşməsi;
- Milli informasiya resurslarının səmərəli şəkildə formalaşdırılması, inkişafı və onların əlçatanlığının təmin olunması;
- Vətəndaşların ictimai əhəmiyyətli informasiya ilə təmin edilməsi və müstəqil KİV-in inkişafı;
- Informasiya cəmiyyətinin yaranmasının zəruri normativ hüquqi bazasının yaradılması.

Bu gün ölkədə informasiya cəmiyyətinə keçid sahəsində kompleks tədbirlər hazırlanıb, informasiya resursları formalaşdırılıb, informasiya-telekommunikasiya infrastrukturunu dünya standartları səviyyəsinə qaldırılıb, informasiyanın azad dövriyyəsi, axtarılması, əldə edilməsi təmin edilib, informasiya siyasətinin konseptual və qanunverici əsasları hazırlanıb.

Dövlətin informasiya siyasətinin formalaşdırılmasında və həyata keçirilməsində KİV-in rolu danılmazdır. O təkcə informasiya mübadiləsini deyil, həm də informasiya siyasətini həyata keçirir. KİV özünün təbliğat imkanları və resursları ilə dövlət informasiya

siyasətini yaratmaq və formalaşdırmaq gücünə malikdir. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı və KİV-in İKT geniş imkanlarından istifadə edərək beynəlxalq arenaya inteqrasiyası dövlətin xarici siyasətinin həyata keçirilməsində informasiya siyasətinin rolunu daha da artırır.

Beynəlxalq informasiya mübadiləsi prosesində Azərbaycanın media qurumları, KİV əməkdaşları hərtərəfli iştirak edirlər. Beynəlxalq informasiya əməkdaşlığı dövlətlərarası təşkilatların rəhbərliyi ilə çoxtərəfli və ikitərəfli beynəlxalq sazişlər, media qurumları arasında bağlanmış müqavilələr, müasir İnternet resursları təqdim etməklə, müvafiq məlumat bazasına yiyələnməklə, söz və ifadə azadlığı əsasında sərbəst informasiya yayımı prosesində iştirak etməklə istənilən kütləvi informasiya vasitəsi, hüquqi və fiziki şəxs həyata keçirir. Beynəlxalq informasiya məkanında Azərbaycanın mövqeyinin möhkəmlənməsi, ölkəmiz haqqında həqiqətlərin dünyaya media səhnəsinə çıxarılması, xalqımızın üzləşdiyi problemlər haqqında beynəlxalq ictimaiyyətə obyektiv, dolğun və düzgün məlumatların çatdırılması üçün ölkə KİV-nin beynəlxalq informasiya mübadiləsinin prosesində iştirakı sistemli şəkildə, dövlətin xarici siyasətinin təzahürü kimi çıxış edir.

Bu gün Azərbaycanda dünya standartlarına uyğun azad, plüralist media formalaşmışdır. Dövlət KİV-in müstəqil və hərtərəfli inkişafı üçün zəruri şərait yaratmışdır. Ölkədə 40-a yaxın gündəlik, 200-dən artıq həftəlik və aylıq qəzet nəşr olunur. 80-dən artıq elmi-praktiki, ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi məsələləri, uşaq və qadın problemlərini işıqlandıran və əyləncə xarakterli jurnal çıxır. Azərbaycanda 20-yə yaxın informasiya agentliyi ölkədə və dünyada baş verən hadisələrlə bağlı müntəzəm və çeşidli məlumat yayır. Bölgələrdə 100-ə yaxın qəzet və jurnal nəşr olunur. Sadalananalar sübut edir ki, Azərbaycanın beynəlxalq informasiya mübadiləsi prosesində uğurlu iştirakı üçün yetərli bazası var və yeri gəldikdə KİV-dən xarici siyasətin elementi kimi istifadə etməyə qadirdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abbasbəyli A., Nəcəfov E. Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsi (Dərslik), Bakı, Mütərcim, 2007, 208 s.
2. Aslanov.A. Dövlət siyasətinin informasiya təminatı. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2013, 620 s.
3. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: “Qanun” nəşriyyatı, 1996, 180 s.
4. Babaoğlu Hikmət. Dünya siyasəti və beynəlxalq münasibətlər. Bakı, “Çinar-çap”, 2010. 568 s.
5. Həsənov Ə., Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Dərslik -Bakı “Azərbaycan” Nəşriyyatı, 2005. -572 s.
6. Qasımova H.A. Xarici əlaqələr hüququ. Dərslik. Bakı: «Bakı Universiteti» nəşriyyatı, 2008, 480 s.
7. Niyazov.X.Q. Dövlət informasiya siyasəti, Bakı, “Elm və təhsil”, 2016, 324 s
8. Тавокин Е.П Системные основы государственной информационной политики. Массовые информационные процессы в современной России. Очерки Отв. Ред. А.В.Шевченко М. РАГС, 2002, 301с.
9. www.mfa.gov.az
10. www.president.az